
Institut de Recherche et d'Histoire des Textes
(Centre National de la Recherche Scientifique)
associat amb la
National Library of Scotland

EMPREMTA

Regles per a
l'establiment de
l'empremta i recull
d'exemples

*Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya*

Juny 1987

R. 566.389

Institut Català de Bibliografia. Dades catalogràfiques:

Institut de recherche et d'histoire des textes

Empremta: regles per a l'establiment de l'empremta i
recull d'exemples

ISBN 84-393-0790-X

I. Catalunya. Generalitat. Departament de Cultura

II. National Library of Scotland III. Títol 1. Cata-

logació — Normes

025.31

Primera edició en llengua catalana: juny 1987

Tiratge: 1.000 exemplars

Edició del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Fotocomposició i impressió: Gràfiques 92, carrer Arquímedes 3, Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 25.214-1987

ISBN: 84-393-0790-X

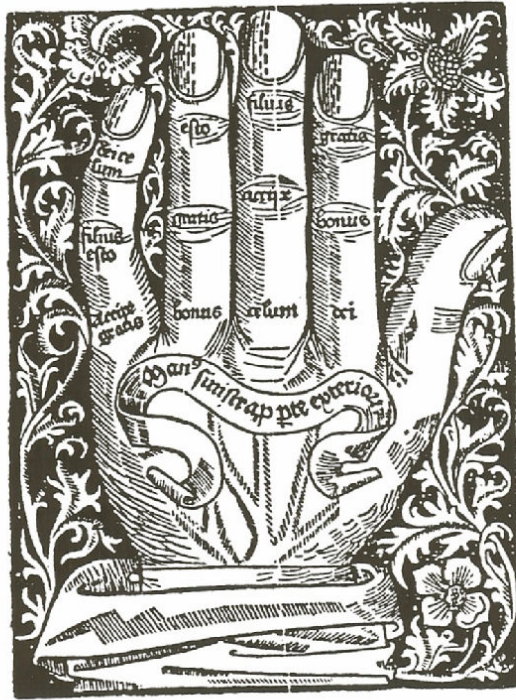
D.

S U M A R I

1. Regles per a l'establiment de l'empremta	7
I. Definició de l'empremta	9
II. Regles generals	9
II.1. Tria dels caràcters	9
II.2. Tria de les línies	9
II.3. Tria de les pàgines	9
II.4. Elements que completen l'empremta	10
III. Guia pràctica i casos particulars	10
III.1. Tria dels caràcters	10
III.2. Tria de les línies	11
III.3. Tria de les pàgines	12
III.4. Complementes de l'empremta	13
III.5. Cartells i fulls solts	14
IV. Annex	15
2. Recull d'exemples	17

EMPREMTA

I. Regles per a l'establiment

I

Definició de l'empremta

L'empremta, obtinguda de cada unitat bibliogràfica, consisteix en 4 grups de dos parells de caràcters presos de l'última i de la penúltima línies de quatre pàgines determinades. De cada línia s'extreuen un parell de caràcters.

Observacions:

I.1. Cal tenir present que un mateix volum pot estar format per diverses unitats bibliogràfiques (col·leccions factícies). Per tal de no ometre cap empremta, i per evitar una dificultat ben coneguda entre els catalogadors, és oportú procedir des d'un principi a un examen de conjunt del volum. D'aquesta manera s'evitarà el risc de constituir mostres híbrides, per exemple, atribuint indiscriminadament la data del primer element a tot el conjunt.

I.1.a. Si es tracta d'un recull artificial constituït per elements diferents reunits en una

mateixa relligadura, l'empremta s'obté de cadascuna de les parts.

I.1.b. Si es tracta d'una obra composta de parts, l'empremta s'obté de cadascuna de les

parts només si s'està segur que aquesta hagi estat objecte d'una publicació separada, encara que el conjunt tingui una portada comuna. Per esbrinar-ho caldrà comprovar si la portada comença en un quadern amb paginació pròpia o, amb més motiu, amb una nova sèrie alfabètica de signatures.

I.2. En el cas d'obres en diversos volums, l'empremta s'obté de cadascun d'ells.

I.3. [Els fulls impresos per una sola cara (cartells, fulls solts, etc.) constitueixen un cas particular (v. III.5)].

II

Regles generals

II.1. Tria dels caràcters

S'obtenen d'esquerra a dreta: a la fi de les línies si es tracta d'un recto i a l'inici de les línies si es tracta d'un verso.

II.2. Tria de les línies

Es procedeix pujant de l'última a la penúltima línia.

(1) Quan un document està mal relligat s'intenta restablir l'ordre correcte, tant si ens referim a un exemplar "perfecte" (si això és possible), com si analitzem la se-

II.3. Tria de les pàgines⁽¹⁾

Les pàgines que s'han d'utilitzar són les següents:

II.3.a. Per al 1r. grup: el 1r. recto imprès que

segueix la portada i que no és una portada.

II.3.b. Per al 2n. grup: el 4t. recto després del precedent.

qüència de les signatures. Les anomalies de cada exemplar incorrecte s'indiquen en una nota complementària a l'empremta (v. II.4.e.).

II.3.c. *Per al 3r. grup:* es poden presentar dos casos:

II.3.c.1. Si el llibre està numerat s'usa el recto del foli, pàgina o columna correctament numerat 13 en xifres aràbigues o, en el seu defecte, el recto correctament numerat 17 en xifres aràbigues. Si el llibre no té numeració en xifres aràbigues, s'usen les xifres romanes. En tots els casos, el recto que es faci servir ha de seguir el recto utilitzat per a l'obtenció dels caràcters del 2n. grup.

Observacions:

II.3.c.1.a. Si el llibre està numerat fins a la pàgina XIII, XIV, XV o XVI en xifres romanes i després continua la numeració en xifres aràbigues, el 3r. grup s'obté de la pàgina 17.

II.3.c.1.b. Si la numeració en xifres romanes arriba fins a la pàgina XVII, o més enllà, i no hi ha cap pàgina numerada 13 o 17 en xifres aràbigues, l'empremta s'obté de la pàgina XIII o, en el seu defecte, de la XVII.

II.3.c.2. Si el llibre no està numerat, o no hi ha un recto numerat 13 o 17 en xifres aràbigues o romanes, o si aquests rectos ja han estat utilitzats, s'emptra el 4t. recto que segueix a l'utilitzat per al 2n. grup.

II.3.d. *Per al 4t. grup:* el verso del recto utilitzat per al 3r. grup, exceptuant el cas que el volum no tingui un nombre suficient de fulls (v.: III.3.a.3).

II.4. *Elements que completen l'empremta*

II.4.a. Després del 4t. grup, i per tal d'indicar d'on s'ha obtingut el 3r. grup, s'hi afegeix la indicació apropiada:

II.4.a.1. "3" si el 3r. grup s'ha obtingut de la pàgina 13 o XIII.

II.4.a.2. "7" si el 3r. grup s'ha obtingut de la pàgina 17 o XVII.

II.4.a.3. "C" si s'han comptat els fulls, ja sigui perquè manca la numeració o perquè no hi ha un nombre suficient de folis, pàgines o columnes per a l'obtenció normal del 3r. grup (v. III.3.a.3).

II.4.b. Indicació de la data (v. III.4.b).

II.4.c. En el cas de les obres constituïdes per parts publicades separatament, o per diversos volums, s'ha d'indicar el número de la part o volum (v. I.1.b i I.2.).

II.4.d. Si l'empremta no forma part d'una notícia catalogràfica que contingui la col·locació de l'exemplar, s'annotarà també la cota.

II.4.e. En tots els casos en què es fa necessària una nota (v. II.3, III.2.b.5 i III.4.b.3) s'afegeix a la fi de l'empremta, però només quan la informació no forma part de cap altre element de les dades catalogràfiques. En el cas que l'empremta s'obtingui independentment de la catalogació, o bé se separi ulteriorment de la informació de la qual forma part, les notes han de completar l'empremta per tal de facilitar-ne la comprensió.

III

Guia pràctica i casos particulars

III.1. Tria dels caràcters⁽²⁾

III.1.a. *No es tenen en compte:*

III.1.a.1. Els espais entre les paraules i entre les lletres;

III.1.a.2. Les lletres, ornamentades o no, que apareixen al costat de dues o més línies tipogràfiques;

III.1.a.3. Les lletres que ocupen l'espai destinat a una caplletra.

III.1.a.4. Les paraules o grups de paraules que estan relacionades a diverses línies, sempre que la relació sigui clara (enllaçades per una clau, per exemple).

III.1.b. Els caràcters que cal utilitzar per a l'obtenció de l'empremta han de formar part d'un conjunt tipogràfic ben definit. A l'Europa Occidental aquest conjunt es compon de:

III.1.b.1. Xifres: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 (transcrit Ø per distingir-lo de la lletra O majúscula)

III.1.b.2. Signes de puntuació: - . , ; ' () [] " ! ?

III.1.b.2.a. Totes les formes de les cometes s'anoten mitjançant un parell de comes volades (") i totes les formes de les cometes simples s'anoten mitjançant una coma volada (')

III.1.b.3. El nexa "et" (&)

III.1.b.4. Les lletres majúscules i minúscules dels alfabet llatí i grec. L'anotació dels accents o dels signes suprascrits o subscrits és optativa, però molt aconsellable.

III.1.c. Per a la resta de caràcters (calderons, mans, etc.) es fa servir l'asterisc.

III.1.d. Però:

III.1.d.1. Les formes antigues de puntuació per a la coma i per al guionet es transcriuen com una coma i un guionet moderns. Així

(2) Si alguns caràcters no són objecte de tractament automatitzat, se substitueixen provisionalment per caràcters especials diferents als enumerats a III.1. No obstant això, convé obtenir l'empremta en previsió i, en nota, cal indicar de quin alfabet es tracta.

mateix, el guió es transcriu com un guionet (v. annex).

III.1.d.2.a. Totes les formes del nexa "et" s'anoten com a & (v. annex).

III.1.d.2.b. Les formes invertides del signe d'interrogació (¿) i

d'exclamació (!) es transcriuen per ? i ! (v. annex).

III.1.d.3. Els caràcters de l'alfabet llatí constituïts per lligadures tipogràfiques es tracten com si fossin lletres separades. Són excepció Æ, æ, Œ, œ, que es tracten com un caràcter únic.

III.1.d.4. Les abreviatures es tracten de dues maneres diferents:

III.1.d.4.a. Les que apareixen constituïdes per una lletra modificada per un accent, per una altra lletra o per un signe diacrític, però que es poden reconèixer, s'anoten a partir de la lletra simple: per exemple: q̄ → q

III.1.d.4.b. Totes les altres es representen amb un asterisc.

III.1.e. El signe + s'utilitza per representar qualsevol caràcter que manqui, ja sigui perquè la línia està formada per un únic caràcter (i en aquest cas es completa amb un +), ja sigui perquè a la fi de la línia hi ha un buit perquè el paper està estripat o per un desgastament de la frasqueta. En aquest cas no s'ha d'intentar endevinar els caràcters que falten, sinó que se substituirà el parell de caràcters afectats per ++. Ex.: les línies que acaben amb "sib" i "viatoren" en lloc de "sibi" i "viatorem", tenen l'empremta: +++

III.2. Tria de les línies:

III.2.a. *No es tenen en compte:*

III.2.a.1. Les línies constituïdes per filets o ornaments tipogràfics.

Observació:

III.2.a.1.a. Si les línies contenen alhora

text i ornaments o caràcters utilitzats amb fins ornamentals, aquests ornaments o caràcters s'anoten mitjançant un sol asterisc, el qual precedirà el text, o bé el seguirà, segons que convingui.

III.2.a.2. Les línies que només contenen elements dels tipus següents: llegendes del foli, signatures, reclams, número de gravat o paginació.

Observació:

III.2.a.2.a. Si les línies contenen alhora text i signatures, etc., només es considera el text.

III.2.a.3.a. Les llegendes *gravades* que acompanyen una il·lustració. Només es té en consideració una llegenda *impresa*.

III.2.a.3.b. Les línies que només contenen notació musical.

III.2.a.4. Totes les anotacions marginals, com són les indicacions dels noms dels personatges d'un text teatral o d'un diàleg, títols, mans, comentaris, glosses o notes marginals, fins i tot quan apareixen a sota del text, ocupant tot el llarg de la línia i al peu de la pàgina.

Observació:

III.2.a.4.a. No obstant això, les notes al peu de la pàgina i les notes interlineals es consideren com el text. Anàlogament, si la pàgina conté text i comentari, aquest últim es té en consideració per a l'obtenció de l'empremta i s'hi aplica, si és necessari, la regla de les columnes.

III.2.a.5. Totes les numeracions de línies, tant si es tracta de versos, de versets bíblics o de prosa.

III.2.b. *Es tenen en compte:*

III.2.b.1. Les línies de text que no ocupen toda l'amplada de la pàgina.

III.2.b.2. La part de la línia lligada a la precedent en un text poètic o teatral: l'empremta s'obté dels dos últims caràcters que apareixen a les línies d'on s'extreu aquesta (general-

ment les dues últimes, però vegeu també III.3.a.3.).

III.2.b.3. Les cometes i altres signes de puntuació que formen part del text, encara que surtin del marge.

III.2.b.4. Els caràcters que es presenten lleugerament desplaçats en relació a la línia de què formen part.

III.2.b.5. Els encartaments de tot tipus. En nota s'especificarà que l'empremta s'ha obtingut d'un encartament.

III.2.c. *Casos particulars*

III.2.c.1. Columnes: quan el text està disposat en columnes, l'empremta s'obté de la primera columna de la pàgina, la de l'esquerra, tant si es tracta d'un recto com d'un verso. S'entén aquí per columna tot allò que està imprès en forma de columna, prescindint del fet que sigui un text o un comentari, fins i tot quan les columnes d'una mateixa pàgina no són totes iguals en l'amplada o en la llargada o quan una columna ocupa tota l'amplada en alguna part de la pàgina.

III.2.c.2. Índexs, sumaris, taules, etc.: si un índex, etc. s'ha de llegir en columnes, l'empremta s'obté de la columna de l'esquerra (v. III.2.c.1.). Si un índex, etc., està disposat en forma de columnes, però s'ha de llegir en tota la llargada de la línia, l'empremta s'obté com si es tractés d'una línia normal. En cas d'ambigüitat, la pàgina s'ha de considerar com una pàgina normal.

III.2.c.3. Si el text està imprès lateralment, l'empremta s'obté de les dues últimes línies de text, girant el llibre de manera que es pugui llegir. Si la pàgina conté alhora text imprès normalment i text imprès lateralment, l'empremta s'obté només del text imprès normalment.

III.3. *Tria de les pàgines*

III.3.a. *Generalitats*

III.3.a.1. Quan es compten els fulls només es tenen en compte aquells que duen, al recto o al verso, text imprès.

III.3.a.2. Quan s'obté l'empremta només es tenen en consideració les pàgines que contenen text imprès. Les pàgines en blanc, fins i tot les que només contenen llegendes del foli, gravats, etc. (v. III.2.a.2.), s'ignoren. En aquest cas, se seguiran les instruccions particulars de cada grup (v. III.3.b.1-4).

Observacions:

III.3.a.2.a. Les pàgines que només contenen text gravat s'han de considerar com si fossin en blanc. Si una pàgina conté text gravat i imprès que forma part d'una il·lustració, s'ignora aquest text. Si la pàgina no conté altre text imprès, s'ha de considerar com si fos en blanc.

III.3.a.2.b. S'ignorarà la notació musical, però no el text que l'acompanya (si no està gravat).

III.3.a.3. Si el llibre no té un nombre suficient de folis, pàgines o columnes que permetin l'obtenció de tots els grups, l'empremta es completa retornant a la pàgina o columna on s'ha fet l'última extracció. L'operació s'efectua pujant a les línies situades immediatament al damunt de les últimes que s'han utilitzat per darrera vegada fins a l'obtenció completa dels 16 caràcters.

III.3.b. Casos particulars:

III.3.b.1. *Per al 1r. i 2n. grup:* quan no es té en compte la paginació que s'hauria d'haver utilitzat (v. III.3.a.2), l'empremta s'ha d'obtenir del recto següent que contingui text imprès.

III.3.b.2. *Per al 1r. grup:*

III.3.b.2.a. Si el recto que segueix la portada també és una portada, l'empremta s'obté del recto següent. Si no hi ha portada (i no n'hi ha hagut mai), l'empremta s'obté del 1r. recto, encara que aquest tingui un títol. No obstant això, si no hi ha una portada regular, però hi ha portadella, es considera la portadella com una portada i l'empremta s'obté del recto següent.

III.3.b.2.b. Si falta la portada (exemplars

incomplets), i es pot considerar que només falta la portada, l'empremta s'obté normalment del 1r. recto. No obstant això, si manquen diversos fulls se substituirà l'empremta del 1r. i 2n. grups amb ++++ ++++.

III.3.b.3. *Per al 3r. grup:*

El recto utilitzat per al 3r. grup ha de contenir text imprès i, a més, ha de seguir al recto usat per al 2n. grup.

III.3.b.3.a. Si el llibre està numerat, s'ha d'agafar el foli, pàgina o columna correctament numerat 13 o 17 en xifres àrabi-gues o romanes (v. II.3.c.1.). Per a les columnes, v. III.3.b.3.d.

Exemple 1: si la numeració és 10, 11, 13, 13, i el 10 i l'11 són correctes, s'ha d'agafar el 2n. 13, que és l'únic correcte.

Exemple 2: Si el recto 13 està numerat erròniament 31 (o 14, o qualsevol altre error), l'empremta s'obté del 17. Mai no s'agafarà un recto 31 numerat erròniament 13.

III.3.b.3.b. Si el recto numerat 13 en xifres àrabi-gues o romanes és en blanc, l'empremta s'obté del 17. Si el recto 17 també és en blanc, l'empremta s'obté del recto del 4t. full comptat a partir d'aquell que ha servit per obtenir el 2n. grup.

III.3.b.3.c. Si el recto correctament numerat 13 és, per casualitat, aquell del qual s'ha obtingut l'empremta del 2n. grup, l'empremta del 3r. grup s'obté del recto numerat 17. Si l'empremta del 2n. grup s'obté d'un foli, pàgina o columna numerat 17, l'empremta del 3r. grup s'obté del 4t. recto següent.

III.3.b.3.d. En el cas d'un text disposat en columnes, l'empremta s'obté sempre de la columna de l'esquerra, encara que no sigui la que porta la numeració 13 o 17.

III.3.b.4. *Per al 4t. grup:*

Si el verso de la pàgina d'on s'ha obtingut el 3r. grup és en blanc, s'acudirà a les línies del recto que figuren al damunt d'aquelles utilitzades per al 3r. grup (v. III.3.a.3.).

III.4. Complements de l'empremta

III.4.a. Anotació de la indicació apropiada del lloc d'on s'ha obtingut el 3r. grup de caràcters (v. II.4.a.).

III.4.b. Anotació de la data: es poden triar dos sistemes:

III.4.b.1. *El sistema més precís* és transcriure la data (amb el dia i el mes) tal com es presenta a la portada o, en el seu defecte, al colofó. La transcripció ha de respectar la puntuació, independentment com es presenti, però no els espais entre les xifres (romanes o aràbigues). No obstant això, es respecten els espais entre els elements d'una data escrita amb totes les lletres o part en lletres i part en xifres. Per a les dates en xifres romanes es respecta la distinció entre majúscules i minúscules.

III.4.b.1.a. No obstant això, si la data està impresa alhora en majúscules grans i petites, aquestes últimes es transcriuen en minúscula.

III.4.b.1.b. La C majúscula girada utilitzada juntament amb una I (I⊔) o amb una C i una I (CI⊔) per representar 500 o 1000 es transcriu com una S.

Exemple: CI⊔.I⊔.XII es transcriu: CIS.IS.XII

III.4.b.2. *El sistema més ràpid*, però no el més discriminant, és transcriure la data en xifres aràbigues seguida d'un sufix que indica la forma en què apareix al document:⁽³⁾

(3) Aquest és el sistema adoptat pel Catàleg Col·lectiu de Catalunya (Antiquari).

A : xifres aràbigues

C : cronograma

E : la primera data que apareix en un almanac que dóna la data de Pasqua

F : calendari republicà francès

G : alfabet grec

H : alfabet hebreu

M : alfabet àrab

R : xifres romanes

T : data escrita de forma desenvolupada:

ex.: l'an mil cinq cens

X : calendari àrab

Y : any del regnat d'un sobirà

Z : calendari hebreu

III.4.b.3. Qualsevol que sigui el sistema adoptat per obtenir la data, si aquesta no figura a la portada ni al colofó, i es pot obtenir d'un altre lloc dins del document, o es pot restituir per altres mitjans, s'indica en xifres aràbigues seguida d'una Q, acompanyada, si cal, d'una nota (v. II.4.a.).

III.4.c. En el cas d'una obra en diversos volums o parts que poden haver estat publicades per separat, s'ha d'indicar el número del volum o de la part.

III.4.d. Si cal, també s'ha d'indicar la signatura topogràfica del volum (v. II.4.d.).

III.5. Cartells i fulls solts. Veure les regles adjunts al núm. 2 de *Nouvelles des empreintes*].

EMPREMTA

II. Exemples

RECUILL D'EXEMPLES

Regles	Figures
II.1	1, 2
II.2	1, 2
III.1.a.2	3, 12
III.1.a.3	4
III.1.a.4	5
III.1.b.4	21
III.1.c	5, 6, 7
III.1.d.4.a	12, 16
III.2.a.1	8
III.2.a.1.a	6, 9
III.2.a.2	1, 2, 3, 10
III.2.a.3.a	11, 15
III.2.a.3.b	12
III.2.a.4	7, 13, 14, 17
III.2.a.4.a	15, 16, 17, 18
III.2.a.5	19
III.2.b.2	20
III.2.c.1	17, 18, 21, 22, 25, 26
III.2.c.2 (1a. part)	22
III.2.c.2 (2a. part)	23
III.2.c.2 (fi)	24, 25, 26
III.2.c.3	27
III.3.a.2.a	26, 28, 29, 30
III.3.a.2.b	12

De dilationibus.

particularibus suis, & si hoc procederet ex mora vel defectu seruiens: Seruiens forte tenetur in expensis, aliis dabitur sibi dies breues ad proponendas iustificaciones suas, vel causas, & media quare fecit fieri expleta prædicta, & hoc sine expen. Si vero pars recuset suscipere gaudentiam, vel ostendere sua munimenta impedimenta amouebuntur. Et si seruiens sit absens, dabitur contra eum defectus.

8 Item in petitorio & etiam in possessorio recuperandæ possessionis in quo agitur per modum simplicis, facti-
ne: Necnon in actione personali, datur reo dilatio consilij, & demum eius procuratori dies adiutamenti: & hoc nisi petitio facta extiterit in partu præsentia: & si agatur de facto proprio ipsius rei. Secus si de alieno argu. l. qui interrogatur. ff. de interrogat. ac. In actione reali nõ datur hæc dilatio procuratori: quia propria possessio seu detentio est extremum ipsius actionis, & quia dantur alie dilaciones. Vt statim dicitur.

9 Item & nihilominus in actione reali, vt simplicis facti-
ne, datur ipsi reo dilatio veuta, & dabitur commissarius
ad faciendam veutam. h. arg. l. cum si exhibuissent. ff. de
pub. l. j. ff. si ex no. causa agatur. & cap. significauit. extra
de appella. hæc autem dilatio veuta nõ datur post diem
consilij vel adiutamenti: quia reus vel eius procurator vt
certus de re, pro qua agitur, ligat se ad respondendum in
parlamento. post dilationem veuta reus auditur, volens
declinare forum, quia veuta ostendit quem iudicem ha-
bere debeat. ar. l. non videtur. ff. de iudi. & ibidem forte
in curia domini senescali, in casu quo dominus iudicia-
rius rei de qua queritur petat remissionem causæ coram
suo iudice fieri. Secus si dominus loci in quo reus fouet
domicilium: quia ratio cessat prædicta. similiter post di-
lationem pro gaudente datam, non admittitur declinato-
ris fori.

*h. Bene facti
cit Bart in ij
l. j. in iij. col.
de eden. vbi
concludit reo
salutari
quod reus
potest petere
re se sibi ad
oculum de-
monstrari.*

10 Item datur hæc dilatio si agatur via actionis, vel af-
securamenti pro censu, vel annuo reddito, aut parte,
seu portione fructuum ratione decimæ, vel si agatur pro
fermitate reali, itinere, vel alterius eiusdem qualitatis.
Et tunc

De adiornamentis.

git. in l. cum mandato. ff. de mino. sed forte seruens tenetur refarcire expensas ipsi actori.

Item quandoque fit adiornamentum virtute literarum de rebus. Et tunc sub hac forma potest fieri relatio seruentis, videlicet quod seruens præcepit reo ex parte domini ducis, vt solueret tali tantum ex causa tali. Et quia ipse reus se opposuit ipsum adiornauit, &c. vel aliter, scilicet quod cum ipse seruens vellet eum compellere per captionem bonorum ad solvendum, &c. ipse reus se opposuit: & ideo ipsum adiornauit, &c. Et vtroque casu non est necesse, quod seruens referat ipsum reperisse in propria persona: quia satis inferat ex præmissis. & ex propria verborum significatione, vel interpretatione iuxta l. sciendum cum sua materia. ff. de verb. obliga.

Item quando fit adiornamentum virtute literarum de rebus vna cum literis obligatoris sub sigillo domini ducis confectis adiciendum est forma prædicta, quod manus munita de talibus bonis in specie ipsum opponentem adiornauit, &c. vel etiam in genere. Si manus munita fuerit de certa terra vel loco cum suis pertinentiis, quæ tunc non oportet specificare singulas res ad dictam locum pertinentes.

Item sciendum est, quod requiritur quod reus reperitur adiornatus per relationem seruientis in persona vel domicilio, sed alteri sufficit dato, quod reus esset præsens in loco, vel esset in iudicio. ar. l. scire oportet. §. j. ff. de excus. tut. Et licet docto. teneant communiter quod ille qui præsens est, adiornandus sit in persona, vt notat in l. dies cautioni §. prætor ait. ff. de damn. infecto. & cap. causamque. de dolo & eontu. & Innocen. in cap. si. de eo qui mitti in pot. cau. re. secus est de viti & stylo curie, & possissime hoc habet locum in causa impedimenti, tunc enim est reus in culpa qui non dimisit procuratorem. vt not. in l. vt perfectius. C. de anna. ex. Datur tamen consilium super hoc etiam in iure scripto quod seruens referat quod citauit eum in domicilio, eo quod non inuenit eum personaliter: vt ibi not. per Barr. & doct. in iuribus.

Ita autem quæ dicta sunt quod præsens debet citari, seu adiornari in persona, habent locum in processu inchoatione,

Figura 2
Empremta (verso): seIs

AD LIB. III. ANNALIUM

Livius lib. iv. *Axur fuit, quae Tarracinae sunt. Tarracina*
 etiam nunc nominatur, ut scribit cum alijs Leander Al-
 bertus. Eruditorum in Gallijs, & apud nos jam, nostro-
 rum Ordinum beneficio, Senatus princeps, testatur in an-
 tiqua Felti editione esse, *Axur*

HISTOR. CONTINVAT

AB. V. C. **I**N muris diu caedes fugientium, resistentium, ar-
 matorum, inermium: capitur tandem, multa
 strage edita, opidum, quod vetere fortuna opulen-
 tum tres exercitus diripuerunt. Sic (*quod ait Ennius*) 10
. Volsceus perdidit Axur.

Obsidebantur interim Vei; qui superbius Legatis
 Romanorum, res raptas repetentibus, responderant.
 ECLLVII Vario eventu res gesta. Conficit tandem bellum il-
 lud M. Furius Camillus Dictator; urbemque capit, 15
 ECLLX cuniculo in arcem hostium acto. Veiente victo,
 cum Aequo haud aequo Marte pugnatum; victus a
 ECLLXI L. Lucretio Flavo cos. iterum funditur a L. Valesio
 Potito & M. Manlio Capitolino coss

ANSERIS XIII

Propertius ad eundem libro III. Eleg. III, cujus verba alij
 loco adscripta, memor ego

HISTOR. CONTINVAT

AB. V. C. **A**Nno ab v. c. CCCLXII. Clusini, ab Gallis obse-
 si, opem Romanorum implorant. Missi eo 15
 Legati de pace bellū Clusinorum in se convertunt.
 Galli

Figura 3
 Empremta (verso): Lesi

Cafe 1.2.3.4.5.6. Sotto terra.
7.8.9.10.11.12. Sopra terra.

Cafe 1.2.3. Septentrionale.
4.5.6. Occidentale.
7.8.9. Meridionale.
10.11.12. Orientale.

Figura 5
Empremta (verso): *I1Ø

¶ Dic. u. post. 3.

Z Alitidis consilium vel confi-
liatrix.
Zufim. consiliantes. vel consiliato-
res eorum.

¶ Explicunt interpretationes he-
braicorum nominum.

Laus deo omnipotenti maximoq;
in eternum ⁊ vltra.

Registram.

✠ sexta.

✠✠ sexta.

✠✠✠ quaterna.

Figura 6

Empremta (verso): ****

La regla III.2.a.1.a no s'aplica: les creus no són en aquest cas "caràcters utilitzats amb fins ornamentals".

S A T. I I I.

Fugir non deggio lor purpuree veste
Da quel, io sentaro dunque difetto
Che vien con brogne, e bei codogni in ceste.
Piu qui non gionta in somma esier prodotto
Di nobilta sabina in auentino,
Per he da greci ogni cosa e corrotto.
Che dirai tu del suo adular diuino?
Vedendo quel lodar, sermone indotto e
E la difforme faccia del vicino.
E vn' altro che haura vn col de cigognotto
Simel fara ad hercu'e feroce
Che tene alto da terra Antheo difotto.
Gran merauiglia d'una angusta voce
Si fa, de laqual mai non se piu rozza
Dal gal morduta la galina in foca.
Tu diresti mo tu tal voce rozza
Anchor a noi e licito laudare,
Ma a lor se crede senza far riprozza.
E meglio perche sa ben contrafare
Madonne meretrice e le seruente
I nel Theatro in gesti, e nel parlare.
Per tal ch'ognun direbbe gli presente
Lor priui esier di membro, e la secura
Hauer sotto la pancia certamente.
Ma nondimen di sua pronunciatuira
Piu che mai di Demetrio ognun si mira
Sommo h'istrione, e sua dolce misura.
Sta nation greca da Comedi spira,
Se ridi, lor si stan sul ridibondo,
E se tu piangi, lachrima senz'ira.

Figura 7
Empremta (verso): *ESe

En aquest cas s'aplica la regla III.1.c i no la III.2.a.4 ja que la mà no és al marge.

Hippoc. Col

Videtur enim in somnis, profundum corporis anima ingressa & ab externis subducta sensibilibus, eam quæ in corpore est sentire affectionem, omniumque quæ appetit, horum tanquã iam præsentium imaginem concipere. Et si quidem hæc sic se habent, minime mirum fuerit, si, quum humorum quidem copia facultas animalis gravata affligitur, ægre moveri, & onera quædam sibi ferre per somnum videantur; contra vero, quum expedita & superfluitatibus carês adit corporis affectio, aut volare, aut velocissime currere qui sic affecti sunt, in somnis se putet, ad similitudinem per animæ visis, his quæ in corpore sunt affectionibus, ut vltiq; ad graueolentia quoque, aut benevolentia pertingere videantur. Nam qui in fimo quidem cenoque veruari sibi videntur hi aut vitiosos in se succos, & graueolentes, & putrefactos habent, aut stercoreis in intestinis contenti copiam. Qui vero contra quæ hi sunt affecti, & in benevolentibus locis veruari se arbitrantur, contrariam obtinere in corpore affectionem existimandum. Quæ igitur ægrotantes per insomnia vident aut agere se credunt, hæc sæpenumero nobis humorum & defectus, & excessus & qualitates vna cum alijs signis indicant.

Finis.

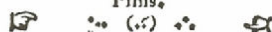

Figura 8
Empremta (verso): Ficu

Idem ad lectorem.
Quibus perhumane lectori Petri de Palude tam nunc plenus castigati.
prouit ars impressoria anniti potuit. reperies in primis que impressio-
ni venetiane deerat. Et delictet in. d. 6. q. 1. ar. 3. 2. d. 17. q. 1. ar. 1. con-
fione. 3. ea. d. d. q. 3. ar. 1. p. c. f. one. 1. 2. q. 6. et usq. d. i. fine. ac in alijs
pluribus locis que ex scripto exemplari transumpta. fide-
liter imprimi sumopere curavi deprehedes. deniq. va-
rias doctorum opiniones margini appositas. vbi no-
mina simul ac passus. quia Petrus fabricatus. vi-
gilanti cura ac improbo satis labore indu-
xi. quod non nisi a quarta. d. i. fine usq.
perfe. ci. onns siquidem en. a. land.
pius nondum erat rui.
comissum Reliqui est vt te denuo
lum prebeas emptorem. quo vel pacto
reliqua eius clarissima opera calcographis
spumenda tradere librarj anhelent feruentius
M. L. G.

EX II

Aduersum Hæreticos.	Lib. V.	Adamantius dixit qui.
Contra Celsum Philolophum.	Lib. VIII.	Hortaris facer Ambrossi.
Peri Archon.	Lib. IIII.	Omnes qui credunt & certl.
In Epistolam ad Romanos.	Lib. X.	Quod cæteris Apostoli Pauli.
In principium Ioannis.	Lib. I.	
De Martyribus.	Lib. I.	

Alia insuper multa composuit, quæ ad manus nostras non uenerunt.
Sunt qui scribant se Origenis tractatus ad sex milia legisse, qui numerus & magnus est, & Latinis incogni-
tus. Nec dubium quin multa illius opuscula nouiter translata sint: quæ ad notitiam nostræ lectionis mihi
me uenerunt. Moritur autem senex & pauper, apud Tyrum sepultus, sub Valeriano & Galieno Principe
bus, Anno Domini. CCLXI. Indictione nona, Aetatis suæ anno septuagesimo.
Quarta pars Orige. AAA ij Tituli

Figura 10
Empremta (recto): o.i-

No es té en compte l'última línia que està constituïda per un reclam de la llegenda del foli, per una signatura i per un reclam.

PRIMA PARS
Instrumentum Theoricæ Solis.
AVX SOLIS.

OPPOSITVM AVGIS.

Figura 11
Empremta (recto): S.S.

Alle luya alleluya, Alleluya, no,
Aña.

Domine, viij, Psalmus, xx.

Figura 12
Empremta (verso): OmAn

Sy. Symbolum est in epistola. Ba. uideo, et cognosco symbolum,
sed in epistola mollam salutem mittere scriptum solet.
Sy. Ita militaris disciplina est. Ba. lio.
Ba. Mala salutem mittunt beneuolentibus.
Eadem malam rem mittunt maleuolentibus.
Sed ut occepisti, perge opera experiri,
Quid epistola ista narret. Ba. ausculta modo.
Harpax calator meus est, ad te qui uenit.
Tu ne is es Harpax? Sy. ego sum, atq; ipse Harpax quidem.
Ba. Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipies.
Cum eo simul mulierem abs te mitti uolo
Salutem scriptam dignum est dignis mittere.
Te si arbitram dignum, misissem tibi.
Sy. Quid nunc? Ba. argentum des, abducas mulierem.
Sy. Vter remouetur? Ba. qui sequere ergo intro. Sy. se quot.

Figura 13
Empremta (verso): VtQu

RER. CHRONOLOG. LIB. I.

311; menses verò ad Lunæ rationes comparati erant pleni, aut cavi, & quidem non alterni, sed plures pleni quàm cavi, ideoque nonnunquam continui: erantque pleni dierum xxx, cavi xxix, ut Lunæ rationes poscebant. Itaque in annis & Olympiadibus his mensium numerus cum número syzygiarum congruebat. Et hæc tota *προβλεπτικὴ* ratio ad Athenienses proprie pertinebat. Quib. *ἡμερολογεῖν* fiebat hyberno tempore inter *Μαυροκλαυθῆνα* mensem & *Παυδαῖνα* ordinariū, qui veteribus Atheniēnsibus fuerat anni mēnsis ultimus; mensisque *ἡμερολογεῖν* nuncupabatur Posideonis quoque nomine, & quidem dicebatur *νεφελοειδὴς* quod nubes; aliter autem ordinarius *ἡμερολογεῖν*, cū in fine adheerant dies *ἀναστασιῶν*. Nam prisci Athenienses, quod satis constat; à Gamelione brumali mense post *κατὰ τὸν χειμῆρα* annum suum sunt auspiciati. Sed cum *πρωτοκλαυθῆνα* Olympiadē cum annis suis, quarum maxima celebris erat per totam Græciam propter solennē *ἀγῶνισμὸν*, omnibus Græcis communes & frequentatas, caput haberent in ætatis mediō post *ἡμερολογεῖν*, in honorem etiā Atheniensēs quoque luorum annorum. Et *πρωτοκλαυθῆνα* principia istuc transfulerit, & *μαυροκλαυθῆνα* caput anni fecerit. Quod Eusebius ad annum 111 Olympiadis 111 ante Cyri impetium, Ptolemaeus ad ætatem Periclis refert, scilicet cū Atheniensēs *Παυδαῖνα*, quæ annua tantummodò prius fuerant, auctā festiuitate *πρωτοκλαυθῆνα* quoque facere ordirentur. Et hoc plerique civitates Græcæ sunt imitæ, inter quas Laconicæ & Syracusanæ: quarum Thebani perilliter etiam postremis temporibus Græciæ libertē in capite anni brumali retinendo.

Principia igitur anni sui Græci celebriores, Olympiadicī, Atticī, Laconicī, Syracusanī duxerunt ab ætate *μὲν τὸν ἡμερολογεῖν*. Sed notandum hoc loco, quod nisi recte teneatur, errorem parere possent. Veterēs Græci *ἡμερολογεῖν* quæ etiam *κατὰ τὸν χειμῆρα*, (nos mundi cardines quatuor possumus appellare) in hac de annis doctrinā non *ἀναστασιῶν* sed *ἐκ τῆς κατὰ τὸν χειμῆρα*; & populariter accipiebant. Et quoniam opinio erat sæculo Iphiti Eliensis; quod Olympicum certamen cum tetraeteride instauravit, unde Olympiadicū series ducitur, *κατὰ* illa mundi, *ἡμερολογεῖν* quæ *ἡμερολογεῖν* ibi esse; ubi verò octavæ partes signorum Cancrī, Libræ, Capricorni, Arietis erant, factum est, ut cum Sol eas partes teneret, tum quatuor anni quadrantes, æstas, æquumnus, hyems, ver vulgò inchoarentur. Et quod tum creditum fuit, id in opinione quoque mansit posterorum, ad eò ut per multa deinde sæcula octavæ illæ signorum partes, quæ in anno Iuliano, si is usque eo in anteriora extendatur, viii aut ix Julij, viii Octobris, vii Ianuarii, viii Aprilis à Sole occupantur, pro quatuor mundi cardinibus seu *κατὰ τὸν χειμῆρα* sint habita, & Sosigenes quoque C. Julio Cæsari annum Romanum reformanti id persuaserit. Is enim solstitia & æquinoctia in eos dies coniecit. Vulgòque illis punctis, & diebus, qui is respondebant, solstitiorum & æquinoctiorum nomen tributum fuit. Eo igitur anno Iuliano, quo Iphitus agonem Olympicum instauravit, ut istuc revertamur, æquinoctium verum confectum est die xxviii Martij, & solstitium æstivum ipsi Kalendis Julij. Sed mensis primus Olympicus inivit die ix Julij statim post *κατὰ τὸν χειμῆρα*, Sole viii aut ix gradum Cancrī tenente in coitu cum Luna. Olympias autem prima celebrata est ex mente *ἡμερολογεῖν*. Et quod in æthere gradu Capricorni sol primū ascendere visum, ut velut ad nos rediret ceterum à mundi antipodibus, unde et sol vixit tunc dicitur fuit. Et denique ratio erat in ætate Sole descendentē visum, et à nobis, et ipsi à vortice nostro recedente, quæ quædam hæc locutio à linguæ illius non habet.

Scallgeri

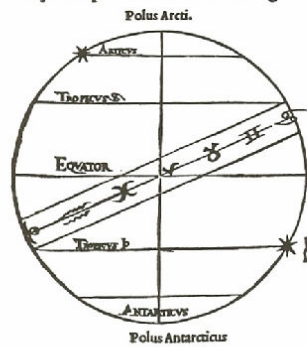
Figura 14
Empremta (recto): tete

SECUNDVM

qui a nostro usu in termino uisionis circūscribitur, hic adeo non amplius duum milium stadiorum dime-
ntem habet, Qui aut rōne p̄cipitur ad fixarū stellarū sphaeram pertinet, mundumq; totū in duo ferat.

¶ De quatuor circulis minoribus.
Ito de sex circulis maioribus: dicēdū est de quat-
uor minoribus. ¶ Notandū igitur q; sol existēs
in primo puncto cancri siue in puncto solstitii: resti-
uor raptu firmamenti describit quendam circulum: qui uli-
mo descriptus est a sole ex parte poli arctici. Vnde appel-
lanur circulus solstitii æstiuū ratione superiorū dicta: uel tro-
picus æstiuus a tropos quod est conuersio: quia tunc sol in
capite conuertitur ad inferius hæmispærzium & recedere
a nobis. ¶ Sol iteq; existens in primo puncto Capricorni si-
ue solstitii hiemalis: raptu firmamenti describit quēdam
circulum qui ultimo describitur a sole ex parte poli antar-
ctici. Vnde appellatur circulus solstitii hiemalis siue tropi-
cus hiemalis: quia tunc sol conuertitur ad nos. ¶ Cum au-
tem zodiacus declinet ab æquinoctiali: & polus zodiaci
declinabit a polo mundi. ¶ Cum igitur moueatur octaua
sphaera & zodiacus qui est pars octauæ sphaeræ: mouebi-
tur circa axem mundi: & polus zodiaci mouebitur circa
polum mundi. Ille igitur circulus quem describit polus zo-
diaci circa polum mundi arcticum dicitur circulus arcti-
cus. Ille uero circulus quem describit alter polus zodiaci
circa polum mundi antarcticum: dicitur circulus antar-
cticus. ¶ Quanta est etiam maxima solis declinatio: ab
æquinoctiali: tanta est distantia poli mundi ad polum
zodiaci: quod sic patet. Sumantur colurus distinguens sol-

¶ DICTO de sex circulis maioribus PROS.
&c. Postq; autor sup̄ determinauit de
sex circulis maioribus nūc determinat de
quatuor minoribus et duo facit, qm̄ prio
cōtinuat dē dē dē dē. So uero exeq; de-
terminado inētū, ibi fa. Notandū &c.
De priā pte dicit q; postq; dictū ē de sex
circulis maioribus sphaerā materialē cō-
ponētib; nūc dicēdū ē de quatuor mi-
noribus i ipsa sphaera existētib;. Quid at
sit circulus maior i sphaera & qm̄ mior
deklarati ē sup̄ in p̄cipio capli. De
inde cū dicit. Notandū &c. nūc autor
exeq; determinado inētū & duo facit,
qm̄ prio nobis ordit q; sūt hmoi quatuor
circuli minores i sphaera, so uero ponit
qdā notabilia, ibi fa. Nota q; æquinoctia-
lis &c. Priā iteq; in duas, qm̄ prio autor
facit qdā dē dē, so uero duas ponit & p-
bat cōdones ex p̄dictis cōsequentes, ibi
fa. Quia ē t̄ maria solis declinatio &c.
Priā iteq; in duas, qm̄ prio determinat
de duob; maioribus circulis iter hos q; u-
tuor minores circulos, so uero de duob;
minoribus ibi fa. Cū aut zodiacus
&c. Priā iteq; in duas, qm̄ prio determinat
de uno istoz duoz maior; circuloz in-
ter dictos quatuor minores, so uero de
alio, ibi fa. Sol iterū. De istis duob; uli-
mis p̄tib; iit & prio de priā dicit, q; qm̄
sol ē in prio puncto cancri hoc ē in illo pu-
cto quē sup̄ noiaimus hoc noie: p̄-
cus solstitii æstiuus, nicipit sol raptu
firmamētū. motu diurno firmamēti de-
scribit quēdā circulū, ultimo ab ipso so-
le uertus poli arctici descriptū q; circulus
appellat circulus solstitii æstiuus rō-
ne sup̄ dicta, ubi deklarati ē, q; talis
p̄ctus cancri solstitii æstiuus noiaf, &
subdit ultra q; talis circulus dē dē alio noie,
qa. I circulus tropicus appellat, a tropos
qdā ē conuersio, qm̄ qm̄ ipse sol ē sub tali
p̄ctō cancri tūc incipit se conuertē siue re-
dere a nob. Subdit ultra q; t̄ra ipm̄ tropici
cancri uertus poli arctici siue, qa tūc inci-
pit se conuertē ad inferi; hæmispærū siue
ad p̄tē uniuersi nobis occultatā, & hoc
ē, qm̄ tūc incipit conuertē magis, & magis
horizonti n̄ro appropinq̄re quousq; ue-
nerit ad p̄cipiū Capricorni, & h̄ du ip-
se sol sub meridiano circulo repit. De
secūda uero pte dicit q; qm̄ sol est in pri-
mo puncto Capricorni q; p̄ctus solstitii
hiemalis dicitur est raptu firmamētū. dē
scriptum q; circulus nominatur circulus solstitii hiemalis ratione sup̄ dicta ubi ostensum est, quare talis
p̄ctus nominatur sic solstitii hiemalis & subdit ultra q; talis circulus etiam alio nomine (qa dicitur circulus

motu diurno firmamenti describit quendam circulum ultimo ab ipso sole uertus poli antarctici de-
scriptum q; circulus nominatur circulus solstitii hiemalis ratione sup̄ dicta ubi ostensum est, quare talis
p̄ctus nominatur sic solstitii hiemalis & subdit ultra q; talis circulus etiam alio nomine (qa dicitur circulus

Figura 15
Empremta (recto): usu.

CARITVLYM

circulariter mouent, in uel piter sicut terra reuolutiones suas aequaliter cōplendo sic q̄ omnia quattuor elementa continue eundem situm seruat, inter se, uel tenere uellent opinionem Campani & Michaelis Scoti de eminentia partis terre supra aquas ppter causam superius assignatam, Sed adhuc dico q̄ ppter hoc non fiat ueritas huius opinionis, quoniam si terra tam uelocissime moueretur suam reuolutionem complendo in 24. horis, tunc nihil in terra firmum permanere posset ppter hanc uelocissimum motum, imo omnia aedificia tenderent in ruinam, sed cum hoc non fit, sequit̄ q̄ nec illud quod ponit hanc opinionem uerum existit. ¶ Item talis opinio etiam irrationalibus uidetur, quoniam rationalibus est talem opinionem motus ab oriente in occidentem saluare ppter motum cœli quod apertius est ad motum q̄ ppter motum terre quæ motui est ineptissima cum sit summe grauitas.

BART. ¶ **H**Y G I N I V S hanc eandem sententiam sub aliis uerbis sic p̄tulit, Igitur cum uideamus stellas exoriri & occidere, necesse est mundum quoq̄ cum stellis uerti. Sed nonnulli aiunt nihilominus id euenire posse, q̄ (sante mundo) stellæ exoriant̄ & occidant, quod fieri nō potest. Si enim stellæ uagæ ferunt̄ neq̄ mundus ipse uoluitur, non possent corpora stellæ figurata in cōlūna & certa permanere, pauloq̄ infra fit dicit. Illud etiam uidemus in extrema cauda draconis stellam esse, quæ in se uertatur, & in eodem loco cōstet, q̄ si omnes stellæ uagæ feruntur, hanc quoq̄ loco moueri necesse est, quod non euenit, Igitur necesse est mundum quoq̄ non stellas uerti. hæc ille, Omnes istas rationes posset quis p̄teruendo negare, & ideo ad concludendum cœlum moueri oportet recurrere ad rationem philosophi secundo de celo, quib⁹ potest addi una sic quæro uel cœlum mouetur circulariter uel non, si primum habeo motum, si secundum ego probō q̄ est impossibile q̄ moueatur motu recto, quia talis uel est finitus uel infinitus, non primum, quandoq̄ enim cessauisset huiusmodi motus, nec secundum, quia ex perpetua habetur quod si quod mobile mouetur motu recto infinito, q̄ tale mobile deuenit ad terminum in quo oculus noster non potest tale mobile uidere, sed stellæ semper uidentur, ergo & ista ratio concludit cœlū moueri circulariter & ex consequenti ab oriente in occidentem.

PROS. ¶ **Q**UOD aut cœlum sit rotundū &c. hoc est secundum superius dictum & indelclaratum dimissum quod autor offerit hic declarare intēdit. Dicebatur enim superius ab autore nouem fore sphaeras totam massam cœlorum componentes, quarum una circūlariter reliquam circūdat, Ex quo dicitur sumitur totalem massam cœlorum figuram rotundam, imo sphaericam cōtinere, uale ergo autor in parte presenti hoc declarare, scilicet q̄ cœlum sit figuræ rotundæ & duo facit, quoniam prius hoc declarat per suam. Secundo uero alterius auctoritate & ratione ibi secunda. (Item sicut dicit alfraganus & cæ.) Prima iterū ibi dicitur, quoniam primo proponit quot peritias ad hoc probandum adducere intendit. Secundo uero exequitur ipsas peritias adducendo ibi secunda. (Similitudo enim &c.) De prima parte dicit q̄ ad probandum cœlum fore rotundum tres peritias siue tres rationes per suas suas adducere intendit, quarum una fundata est super similitudine. Secunda uero super cōmoditate, & tertia super necessitate. Deinde cū dicit, (Similitudo enim &c. Nunc autem adducit illas peritias siue rationes per suas, & tria facit, Secundum q̄ tres sunt peritias, siue rationes per suas siue quas ad suum intantum probandum adducit, ibi secunda (cōmoditas &c.) ibi tertia (necessitas &c.) De prima parte dicit q̄ iste mundus sensibilis factus est ad similitudinem mundi archetipi a mundi principali q̄ fuit in mente diuina ante ipsius mundi creationem in quo mundo archetipo non fuit nec esset reperiabile principium, nec medium, nec finis, siue aut nec in ipso deo, eo q̄ quicquid in ipso deo reperitur ab ipso deo non dilungitur cum sit ens & substantia simplicissima & nullo modo accidentium receptiua large substantiam sumendo, unde ad huius similitudine h̄c iste mundus sensibilis rotundū formā, siue figuram sphaericam in qua per simile nō est reperiabile principii, nec mediū, nec finis, q̄ te & ipm̄ cœlū merito rotundū existit, & hic est unus modus exponēdi

¶ De cœli rotunditate.

QUOD autem sit cœlum rotundum Triplex est ratio similitudo cōmoditas & necessitas. ¶ Similitudo enī quoniam mundus iste sensibilis factus est ad similitudinem mundi archetipi in quo non est principium neq̄ finis. Unde ad huius similitudinem mundus sensibilis habet formam rotundam in qua non est assignare principii neq̄ finem. ¶ Cōmoditas quia omnium corporum hypothesis metrorum sphaera maximum corpus est omnium, & formatum rotunda est capacissima quoniam igitur maximum & rotundum ideo capacissimum: unde cum mundus omnia cōtineat talis forma fuit illi unis & cōmoda. ¶ Necessitas quoniam si mundus esset alterius formæ q̄ rotundæ scilicet trilateræ uel quadrilateræ uel multilateræ sequeretur duo impossibilia scilicet q̄ aliquis locus esset sine corpore uacuis & corpus aliquod sine loci quorum utriusq̄ falsum est sicut patet in angulis eleuatis & circūuoluis.

Figura 16
Emprenta (verso): pimi

Pistoria mibi. Et ced. iog. pul. n. l. i. t. i. q. t. s. p. s. a. g. o. c. e. g. i. t. p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Angusti p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Comus p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Parthos p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Signe p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .

F A S T O R V M
c. i. m. f. i. g. n. i. n. e. t. r. e. a. d. i. n. t. e. p. t. e. p. n. i. p. i. s. q. u. i. n. i. g. o. T. a. u. r. i. T. o. u. s. f. i. e. r. i. t. e. p. t. o. l. o. c. u. t. a. f. i. e. r. i. t. e. i. q. u. o. q. u. i. p. u. p. p. i. n. i. l. i. m. i. n. i. s. i. n. c. i. p. i. t. l. i. c. i. t. f. i. t. q. u. e. v. a. r. i. e. e. j. e. c. i. n. i. t. a. d. i. o. n. e. f. i. e. r. e. T. r. a. c. t. u. s. o. f. f. e. n. d. i. p. u. d. i. d. i. s. h. o. c. e. r. i. t. x. o. q. u. e. f. a. c. i. t. i. d. e. m. i. n. d. i. c. a. t. o. r. i. b. u. s. v. t. m. i. a. d. T. a. u. r. i. t. o. l. l. e. r. a. n. t. i. o. r. e. a. l. i. i. u. s. a. S. c. i. l. e. i. n. o. n. i. C. i. m. f. i. e. l. i. c. a. j. e. l. i. c. a. s. o. r. i. s. q. u. a. s. f. i. g. n. a. e. x. p. l. o. c. i. m. e. F. a. b. u. l. a. n. o. t. a. q. u. a. s. i. q. u. a. n. t. c. e. s. m. o. n. e. n. t. . . .

Pleiadas species omne, totumq. formam.
Agnem, vbi ante idus nox erit vna super.
Tunc rubi non dubijs auctoribus scipit. ellat,
Et tepidi fieri: tempora veris habent.
Idius ora prior stellanta tollere Taurum
Indicat, huic signo fabula nota sibel.
Prebuit vt Taurus Tyrus sua terga puellae
Iuppiter, et falsa cernua fronte tulit.
Illa iobam deora, leua u triebat amictus,
Et timor ipse nomi causa decori erit.
Aura sinus implet, flauos mouet aura capillos,
Sidoni sic fuerat aspicienda Ioui.
Sepe puellares subdoxit ab ignore plantas,
Et memit laetae afflueris aquae.

si, non rem cernua fronte, id Tauri se simula-
na. Vix si histeria uelutim, huius iuppiter Tauri
in puppi figurarem. De quo Laeta loquitur ait, ka
passe di in aqua utamini, poetica color h, sed vt
p legrom in puit, ouis. Insigne aquila fuit natus
in qua est impossibilis, uetia habuit in aqua figuram
tam, sed Tauri figuram, cui sapit et transiret
Europam. Iba, Europa. Remebat' cernua iobam,
crines Tauri, quo humis inheperet. Lepa r. amil.
egles, ne aquis morderi.
Moyi de vet magi, iure excolitis, ut remen no A M T.
al. subleuit at' egnore plant. tempora no iuppiter F A M.
Littorbis ta. dieq' mite, ad qua' deus venit Eu
ropam. Tauris imit cetis, figuris Tauri qua' deu
cauit in podiac signis d'illata f. Pharia di. h. i. n. i. n.
qua' to conuerso e' d' p' p'pno istis re. me' accepit.
Nota e' fabula. Simulacrum vi. Inuicidlog. iobam immitit
rius fuit clam in iano, quaedam illi ut apud quos. dog. hu
dani humanissimes barba ray. que' no' nisi a pelis murari
gis h'ind'it' erudicent'q' sedibus suis p'istit et inerti nas' ois
q'hu' loeis adq'uerit, q'ud' podoni' caecolis accipe in iano
ram'is quo' est' car' cephalas ad' ca' to' p'it' p'p'it' s'p'p'it'
phoia. Vn' c' post' cerones plurimus in iano' ap'p' simula
s'p'p'it' erudic' u'it' sed'it' et' tan'no' as' ad' q' luc' chus in
vt' top' u'it' in'is' illis' humanis' cap'it'ibus' plac'o'it' tyberim
q' d' genus' sacri' redact' q' ab herode in m'itorem' id'ib'us
rut'iq' suati' post'ras' pelagop. vt' i'nt'it'it' tab' no' At'ant'
bolern' cap'ita, sed' ost'illa ad' human' ost'iq'it' a' i'nt'it'it'it'it'
mulata, et' s'adem' aras no' u'it'is' m'it'at'it'it'it'it'it'it'it'it'
cr'is' h'um'it'ibus' excol'it' q' no' f'aci' vt' sed' h'om' ad' i'nt'it'
p' m'it'it'it'it'it'it'it' p'hos' figurat'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'
Vn' c' d' bar'it' ca' l'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'
Grecos, quos' cep'it' in' tyberi' u'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'it'
lot' vt' u'it'
ctus' v'it'
g'm

z. illi p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Marti p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Comus p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Parthos p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Signe p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .

Decimo p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .
Signe p. a. r. c. h. o. s. r. e. d. e. n. e. i. g. n. a. . . .

Figura 17
Empremta (verso): suno

IN SOLINVM

- 9 NONAGESIMO die primum, *in m. f. est; nonag: mo primo die. alio sensu.*
- 10 EDITIS semper, *fortassis scribendum; recens.*
- 11 VELVT agri parti, *vet. lib. vclut agri partus. Plin. lib. vi. appellauere Agrippu vt egre partos.*
- 12 RETROVERSI ortus, *sequor m. f. qui; praeposteri; iam id est in Plinio legitur.*
- 13 SI concretum virginal fuerit, *emendandi, quemadmodum in vet. lib. legitur; si conserum virginal fuerit.*
- 14 ORTVS est auspiciator, *m. f. natus. non malè.*
- 15 M. Cutio, *repono M^o Curtius. idem mendat à Plinio li. vii. cap. xvi. Marcus vocatur.*
- 16 GEMINI prodeunt] procedunt, *habent lib. scripti.*
- 17 DOLOREM & miseriam, *cod. ant. dolorem & misericordiam, miseriam è nostris patimur: misericordia ex alienis tangimur.*
- 18 HABETVR inter exempla, *vet. lib. habetur exemplar.*
- 19 TRITANVM Samnitum gladiatorum natura fuisse, *ait Tritanum: Samnitum non arte, sed naturali quodam habitu ad gladiatoriam aptum existisse: nec mirum, cum Samni fueri; qui eo nomine male audiebant. Temerè itaque fecerunt, qui huc dixerunt: sissimam ab o. l. lectione scripturam inuehere tentarunt; et quidem gladiatore Samnite, quam homine literato digniorem.*
- 20 SANE Alectorius, &c. *velim partim ex coniectura, partim ex vet. lib. emendari; Sane à lectore vsus traditur; qui specce crystallina, fabae modo, in gallinaccorum, &c.*

CAP. V.

- 1 ARTEON quidam, *e. vet. lib. Antemon. & paulo post; obiecto vulgari isto, addunt; Antemone.*
- 2 ET Vibium, *vet. lib. & Cn. Vibium.*
- 3 EX fece vulgari, *pro, ex fece, habent vet. lib. effugit. quid si tamen legamus; ex fece vulgi?*
- 4 ITA in eodem vocis impedimento, & tarditate sono linguae, *est in m. f. ita in eadem vocis impedimentata & tarditate sono linguae, &c.*
- 5 NASCENTIVM detrimenta, *cod. vet. habent; nascendi.*
- 6 SCRIPTA quoque ex antiquitate memoriae arcessunt, *in fidem veri, quibus receptum est; quod, &c. vet. lib. scribunt.*

Figura 19
Empremta (verso): suSC

*sy. Noste imaginem, tute eius nomen memorato mihi,
Vt sciam Ballionem te esse scriptum. Ba. cedo mihi epistolam.
sy. Accipe et cognosce signum. Ba. oho Polymachæroplacides,
purus, purus est ipse, noui, heus Polymachæroplacides.
sy. Placides est, scio iam tibi me recte dedisse epistolam.
Postq̄ Polymachæroplacide elocutus nomen es.
Ba. Sed quid agit is? sy. quod homo ædepol fortis, ac bellator probus.
sed propterea hanc pellegere queso epistolam, ita negotium est,
Atq̄ accipere argentum a. ditum, mulieremq̄; emittere.
Nam necesse est hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus est imperiosus. Ba. noui, notis prædicat.
sy. Propterea pellegere epistolam ergo? Ba. id ago si taceas modo, miles leu
Conscriptam mittit Polymachæroplacides imaginem (noui Ballionis
Obsignatum, quæ inter nos duo olim conuenit, et symbolum.*

TACTICA.

73

ἄν ἄλλο πρὸς ἡγήσει) θεωρησιαίτη-
ρον μάθημα, ἢ τὸ βιβλίον χρειωδέ-
στερον τούτου;

aut quem librum hoc utiliore, vel
magis necessarium?

Κ Ε Φ. Β.

C A P. I I.

Τῶν ἄ, τὸς πολέμους πλεῶν
περισσῶν διαίσεις.

Apparatus belli integro-
rum divisio.

Λέγειον δέ μοι πρώτον περὶ τῶν
ἰσίων τὰς πολέμους πλεῶν θεωρη-
σιάζων. διήσται ἢ ἰσίων τῶν διωά-
μει. ἢ μὲν περὶ γῆς ἢ περὶ ναυική. καὶ
περὶ γῆς μὲν, ἢ τῶν ἐπι γῆς μαχομέ-
νων. ναυική ἢ τῶν ἐν θαλάσσεια, ποταμῶν
ἐν ναυσὶ πολεμοῦσάντων. καὶ περὶ τῶν ἐν
ναυμαχίας συνθέσεων ὑπερονομένων. καὶ δὲ περὶ
τῶν περὶ ναυική (ω)είνοντα νῦν
ἀφηρησθέντα. ἢ περὶ τῶν πολεμίων
τοίνυν ἀθροισμένων τῶν ἀλλήλων, τὸ
μὲν ἐστὶ μάχων. καὶ ἢ καὶ τὰς τέταρ-
τάς συνερχόμενων, ἀμαχον. καὶ μά-
χων μὲν, καὶ πολεμοῦσάντων ἐν τοῖς
ἀγῶσι, καὶ δὲ ὅπλων ἀμυνόμενων τὰς
πολεμίας. ἀμαχον ἢ, τῶν λοιπῶν οἶον,
ιατρῶν, ἀρχαίων, ὄπλων, καὶ ἄλ-
λων. ὅσοι δὲ τὰς ὑπερονοσίας ἐπισκο-
ποῦσιν. ἢ δὲ μάχων, τὸ μὲν ἐστὶ πε-
δῶν, τὸ δὲ ἐπὶ ὀχημάτων. τὸ μὲν ἰ-
δίως περὶ τῶν ἐπι γῆς βεβηκός. ἢ
δὲ περὶ τῶν ὀχημάτων, τὸ μὲν ἐπὶ ἵπ-
πων φέρεται. τὸ δὲ ἐπὶ ἐλεφάντων. ἢ
δὲ ἐπὶ ἵππων, τὸ μὲν ἐπὶ ἵππων. καὶ
τὸ δὲ ἐπὶ ἀπὸν ἵππων τῶν ἵππων. καὶ
μὲν ἡμεῖς τῶν γίνουσι διαφοραί. τοῖς δὲ εἰδῶσιν, ἢ τε περὶ γῆς ἀμφοτέρων

Æternum primò dicendum mihi
de integris belli apparatus.
Horum duplices sunt copie: alię Ter-
restres, Nauales alię. ac Terrestres
quidem eorum, qui terrā prælian-
tur: Nauales eorum, qui in mari, aut
fluminibus classe concurrunt. Sed
ut in Naulibus conflictibus instru-
atur Classis, aliàs dicemus, nunc re-
laturi, quę ad pedestrem exercitum
pertineat. Eorum igitur, qui ad bella
coiligitur, pars ad pugnandum
comparata est, pars non, eorum sci-
licet, qui ad vius istorum conueni-
unt. Illa est, quę ad prælium instrui-
tur, hostesque armis a se repellit: Hęc
multitudo cętera, vt, Medicorum,
Mercantium, Famulorum, aliorum-
que quotquot exercitum ministerij
causã sequuntur. Eorum, qui pug-
nandi causã veniunt, alij pedites
sunt, alij vehuntur. Qui propriè Pe-
dites sunt, ixterram pedibus premunt.
Qui vehuntur, alij ab equis, alij ab
elephantis feruntur. Qui ab equis
feruntur, eorum quidam curtibus
insident, quidam ipsis equis. Atque
hęc Generales sunt horum differen-
tię. Particulatim cum peditatus, tum

Figura 21
Empremta (recto): η-τϖ

LIBER

Tabula longitudinis et latitudinis civitatum ab occidente.

Nomina	Longitudo		Latitudo		
	[S] [D]	[S] [D]	[S] [D]	[S] [D]	
¶ Ex hispania que et hyberia					
Hieron promontorium	13 0	38 15	Liguria: civitas	30 0	44 30
Binae: fluvius	42 0	37 30	Deciolum: civitas	30 30	44 30
Bela: fluvius	52 0	37 0	Licinum: civitas	30 30	44 0
Onesti portus	53 0	36 30	Parma: civitas	32 0	43 30
Calpemonis	73 0	36 15	Regium: civitas	32 30	43 30
Tullia: civitas	83 0	36 0	Novaria: civitas	32 0	43 20
Londobaci: civitas	92 0	38 20	Selina: civitas	33 20	42 30
Caridemi promontorium	112 0	36 30	Florentia: civitas	33 30	42 0
Telus: fluvius	12 0	45 10	Dia: civitas	33 20	42 30
Carago novae: civitas	13 0	37 30	Arretina: civitas	34 10	42 30
Pallorius: fluvius	15 0	39 30	Senaria: civitas	34 20	41 30
Hyberus: fluvius	15 30	39 20	Faventia: civitas	34 10	43 30
Lara: civitas	16 20	40 20	Ariminum: civitas	36 30	43 30
Bacton: civitas	17 15	41 0	Roma: urbs	36 40	41 30
¶ Ex gallia					
Sarona: fluvius	18 30	46 30	Tyberis: fluvius	36 30	41 30
Nodunum: civitas	19 0	50 0	Tybur: civitas	36 30	41 30
Nemagus: civitas	20 30	51 0	Verulanum: civitas	37 20	41 30
Rotomagus: civitas	21 30	51 0	Britia: civitas	37 0	41 30
Sequana: fluvius	23 0	50 30	Puterunum: civitas	37 30	41 30
Lugdunum: civitas	24 15	45 12 0	Lumeria: civitas	39 10	41 30
Leocore: civitas	24 15	45 12 0	Lepus: civitas	39 20	40 20
Arifium esse putant	24 30	48 30	Pithecia: civitas	39 20	40 20
Mofa: fluvius	25 30	53 30	Darrenope: civitas	40 0	41 0
Forum Julium: civitas	27 10	41 30	Salernum: urbs	40 0	41 0
Caras: fluvius	28 20	43 0	Siphonum: civitas	40 0	41 0
¶ Ex germania					
Amalfus: fluvius	29 0	55 0	Larenum: civitas	41 30	39 30
Tuberium: civitas	30 0	52 0	¶ Ex Sicilia		
Clmna: civitas	31 0	47 0	Pelone promontorium	31 40	38 30
Biondia: civitas	33 30	48 0	Drapanum: civitas	36 30	36 20
Enus: fluvius	34 0	47 30	Pborbantia: insula	36 0	36 20
Binarium: civitas	34 30	51 15	Lilybicum: civitas	37 0	36 0
Mutinum: civitas	35 30	53 30	Panomus: civitas	37 0	37 0
Bergium: civitas	36 0	49 30	Deraclea: civitas	38 10	36 20
Galestia: civitas	37 10	52 20	Dibla: civitas	38 20	37 0
Stragons: civitas	39 10	52 30	Sibnamons	39 0	38 0
Cominum: civitas	41 20	44 0	Dicus: fluvius	39 30	36 40
Ipollum: civitas	42 30	46 0	Degeara: civitas	39 10	34 20
Abthanc: civitas	43 0	45 30	Dachinus promontorium	46 0	36 20
Heronas: civitas	44 20	44 30	¶ Ex Sarmatia		
Epictaria: civitas	45 30	47 20	Boisthenis medium	53 0	50 40
			Boisthenis: fluvius	57 50	48 30

Figura 22
Empremta (recto): 2030

Es considera que aquesta taula està constituïda per dues columnes i que s'ha d'aplicar la regla III.2.c.1

Ces Estoilles suiuanes font posées en Capricorne.							
* <i>Lucida Lira: Vultur cadens:</i> le Vultur tombant	—	38	42	N	2	28	21
* <i>Aquila seu vultur volans, Alkayr:</i> l'Aigle volant	—	7	36	N	2	19	25
* <i>In suffragine sinistra prior Sagittarij:</i> au iarret gauche de derriere du Sagittaire	—	46	6	S	2	18	45
* <i>In genu eiusdem cruris:</i> au pli de la mesme griffe	—	41	10	S	2	18	41
* <i>Oloris, Cygni, seu gallinae rostrum:</i> le becq du Cygne	—	27	32	N	3	19	5
Ces Estoilles suiuanes font posées en Aquarius.							
* <i>Cygni seu Oloris pectus:</i> la poiçtrine du Cygne	—	38	24	N	3	20	10
* <i>In aucone dexter ale:</i> au pli de la droite aile	—	34	25	N	3	19	33
* <i>In aucone sinister ale:</i> au pli de l'aile gauche	—	32	36	N	3	22	32
* <i>In extremo eiusdem ale:</i> au dernier bout de l'aile	—	29	2	N	3	22	38
* <i>Lucens in cauda Delphini:</i> la plus clere & luisante en la queue du Dauphin	—	10	11	N	3	20	15
* <i>Rhomboidis</i> l'Estoille Meridionale au droit costé du Carreau	—	23	6	N	3	20	15
* <i>Delphini</i> l'Estoille Septentrionale du mesme costé	—	15	15	N	3	20	17
* <i>Cauda Capricorni prior:</i> la queue du Capricorne	—	15	5	S	3	18	17
* <i>Capricorni sequens in cauda:</i> l'ensuiuante en ladicte queue	—	17	55	S	3	21	23
* <i>Cuspis sagittae:</i> la poinçte de la fleche	—	18	35	N	4	25	41
* <i>Museus pegasi:</i> le museau du cheual Pegasus	—	7	37	N	2	22	28
* <i>Fomahand:</i> la derniere au verſeur de l'eau & est posée au museau du poisson Meridional	—	23	26	S	2	22	43

C

Ces

Figura 23
Empremta (recto): 43au

LIBER PRIMUS, 13

Singulariter *Pluraliter*

	Nom.	Gen.	Dat.	Acc.	Voc.	Abi.	Nom.	Gen.	Lat.	Acc.	Voc.	Abi.
hæc & hæc	OX	ôris	i	em	ox	e	es	um	ibus	es	es	ibus.
hæc & hæc	OX	octis	i	em	ox	e	es	um	ibus	es	es	ibus.
hæc & hæc	UX	ucis	i	em	ux	e	es	um	ibus	es	es	ibus.
hæc & hæc Coniux.	UX	ugis										

ADJECTIVA TERTIÆ DECLINATIONIS.

hic & hæc hæc & hæc hoc	} Felix.	IX	icis	i	em	ix	e	es	ium	ibus	es	es	ibus.		
		} Elegans. Præcens.	NS	atis	i	em	ns	e	es	ium	ibus	es	es	ibus.	
			} Arpinas.	AS	atis	i	em	as	e	es	ium	ibus	es	es	ibus.
				} Sollers. Difcors.	RS	rtis	i	em	rs	e	es	ium	ibus	es	es
RS	rdis	em	rs		e	es		ium	ibus	es	es	ibus.			
hic & hæc Fortis & hoc Fortis. hic Campesler hæc Campesleris hoc Campesler.	} IS	IS	is	i	em	is	e	es	ium	ibus	es	es	ibus.		
		} ER	ER	is	i	em	er	e	es	ium	ibus	es	es	ibus.	
			} RIS	RIS	is	i	em	ris	e	es	ium	ibus	es	es	ibus.
				RE	is	i	em	re	e	es	ium	ibus	es	es	ibus.

COMPARATIVA.

hic & hæc Dulcior	OR	ôris	i	em	or	e	es	um	ibus	es	es	ibus.
& hoc Dulcius.	US	us										

TRES GRADUS COMPARATIONIS.

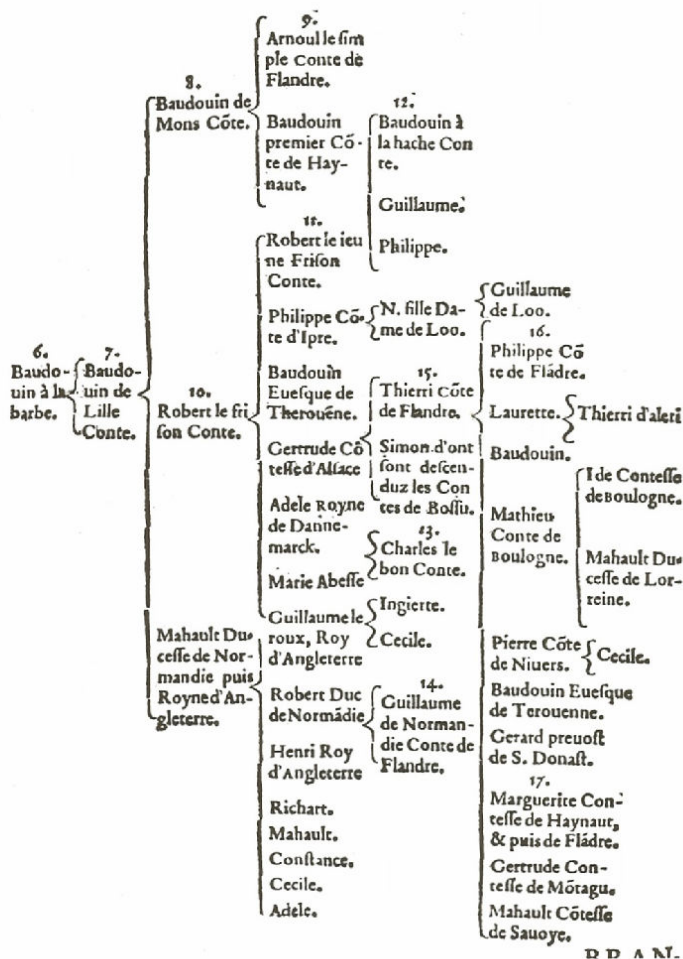
Albus albior albilimus.	US	i	o	um	e	o	i	orum	} os us os i
	OR	ôris	i	em	or	e	es	um	
	US	i	o	um	e	o	i	orum	
Alba albor albilissima.	A	æ	æ	am	a	a	æ	arum	} as es as æ
	OR	ôris	i	em	or	e	es	um	
	A	æ	æ	am	a	a	æ	arum	
Albura albius albulinum.	UM	i	o	um	um	o	a	orum	} a a a
	US	ôris	i	us	us	e	a	um	
	UM	i	o	um	um	o	a	orum	

Singul-

Figura 24
Empremta (recto): aaaa

En cas d'ambigüitat: l'empremta s'obté com si fos una pàgina normal.

PREMIERE BRANCHE
PREMIERE BRANCHE DES CON-
TES DE HAYNAUT.

D D A N T.

Figura 25
Empremta (recto): e.se

En cas d'ambigüitat: l'empremta s'obté com si fos una pàgina normal.

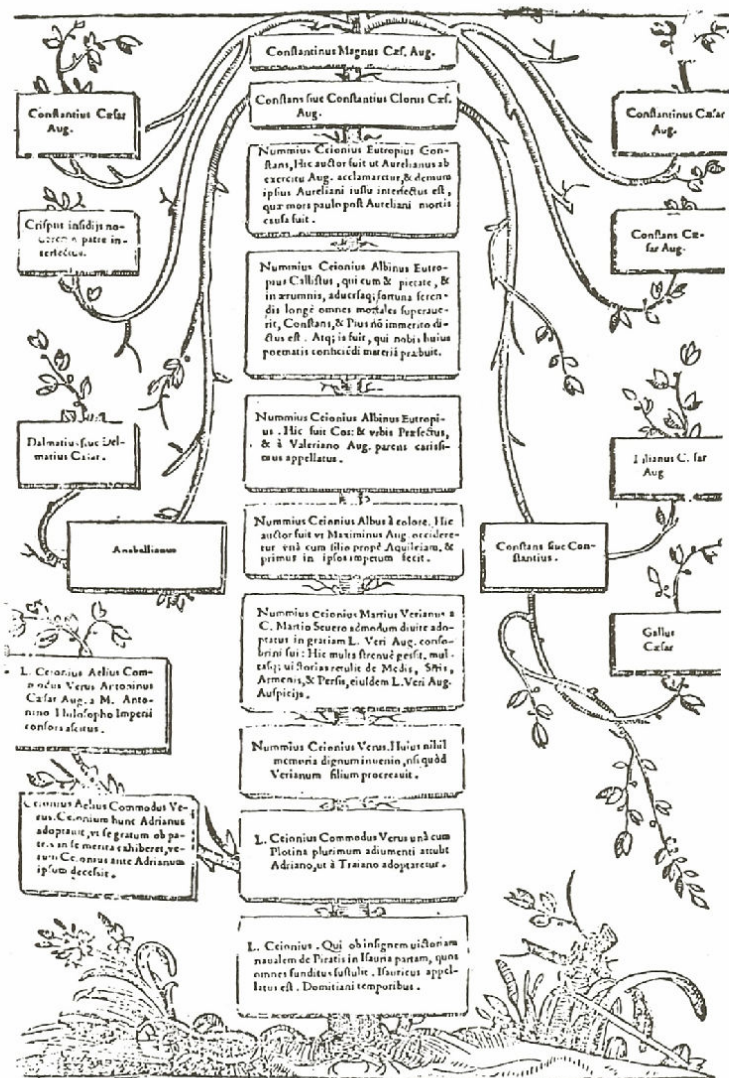

Figura 26
Empremta (recto): s. I-

Contràriament al que sembla, no es tracta d'un text dins d'una il·lustració (III.3.a.2.a), sinó d'una taula que presenta un cas d'ambigüitat i que es tracta com si fos una pàgina normal.

Figura 27
Empremta (recto): h.he

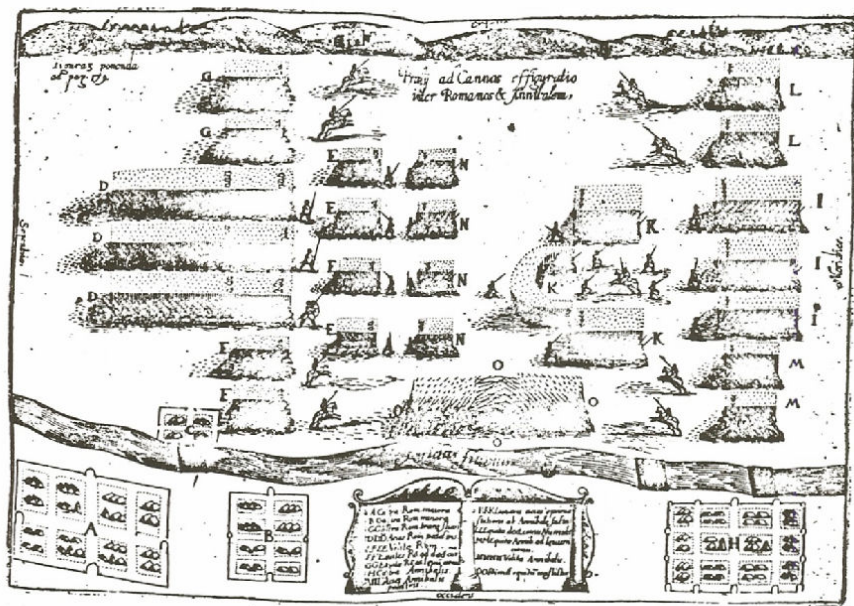

Figura 28
No hi ha empremta

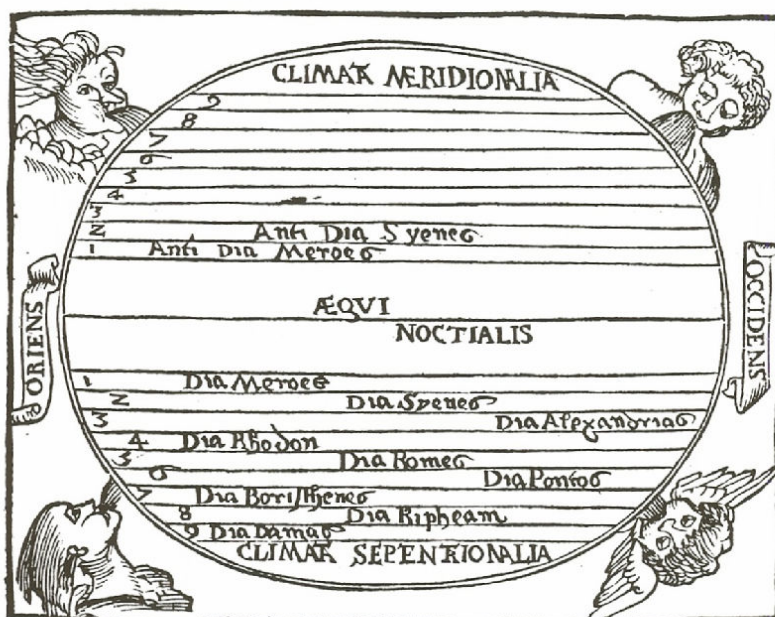

Figura 29
No hi ha empremta

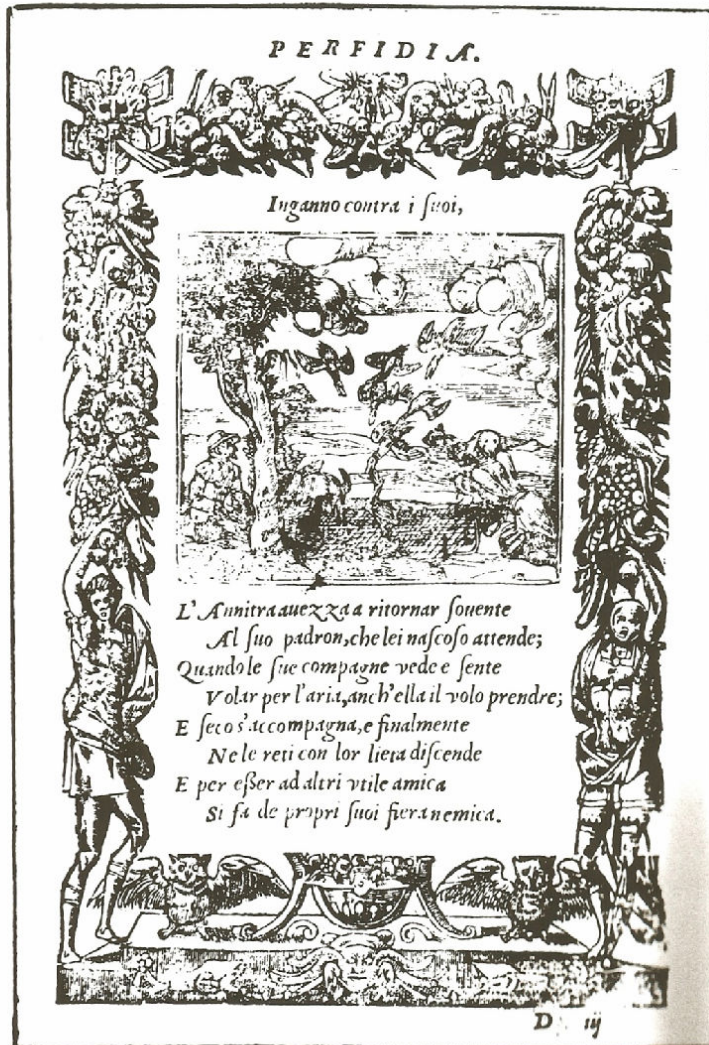

Figura 30
Empremta (recto): a.ca

Contràriament al que sembla, no es tracta d'un text dins d'una il·lustració (III.3.a.2.a), sinó d'un text imprès dins d'una pàgina orlada i, per tant, no es tè en compte.

